

To cite this article:

Birello, M., Delgado, R., Gil, R., & Planàs, X. (2022). La relació entre recerca i la pràctica a l'aula: Un binomi possible i desitjable. *CLIL Journal of Innovation and Research in Plurilingual and Pluricultural Education*, 5(1), 75-79. <https://doi.org/10.5565/rev/clil.88>

<https://doi.org/10.5565/rev/clil.88>

e- ISSN: 2604-5613

Print ISSN: 2605-5893

La Relació entre Recerca i la Pràctica a l'Aula: Un Binomi Possible i Desitjable

MARILISA BIRELLO

UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA

marilisa.birello@uab.cat

a partir de les contribucions de

ROSALIA DELGADO

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ
|
UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA

rosalia.delgado@uab.cat

ROSA GIL

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ
|
UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA

mariarosa.gil@gmail.com

XAVIER PLANAS

DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ
|
UNIVERSITAT
DE BARCELONA

xplanas5@gmail.com

La relació entre la recerca i la pràctica a l'aula és una qüestió que interessa i preocupa tant al món acadèmic com al món de l'escola. Aquest article presenta la discussió entre tres docents que treballen a cavall entre l'escola i la universitat sobre qüestions candents relatives a l'educació lingüística i literària, la potencialment fructífera relació entre escola i universitat, i la necessitat de creació de ponts institucionals entre tots dos àmbits. Els participants conclouen que és necessària una col·laboració escola-universitat que vagi més enllà de situacions concretes i aïllades. Cal una proposta de col·laboració que es construeixi a través del diàleg per donar respostes a les necessitats que la societat canviant planteja en el dia a dia de l'escola.

The relationship between research and classroom practice is an issue of equal interest and concern to both domains. This article presents a discussion among three teachers who combine jobs in both secondary education and university contexts. They explore various issues related to language and literary education, the potentially fruitful interface between school and university, and the need for institutional bridging between the two spheres. The participants conclude that there is a need for school-university collaboration that goes beyond specific, isolated situations but is instead constructed through ongoing dialogue in order to respond to the challenges that an ever-changing society poses in the day-to-day life of schools.

Introducció

La relació entre la recerca i la pràctica docent és una qüestió essencial tant per als investigadors com per a la comunitat de docents de tots els nivells educatius. En aquesta taula rodona, que va tenir lloc en el marc del *Col·loqui sobre educació lingüística i literària, investigació i innovació*, organitzada pel Grup Consolidat LLETRA (SGR 1728), tres docents de diferents etapes educatives, que també col·laboren amb el món acadèmic, Rosalía Delgado (Educació Secundària), Xavier Planàs (Educació Infantil), i Rosa Gil (Departament d'Educació – EAP), moderats per l'Ana María Margallo (Universitat Autònoma de Barcelona) i en Juli Palou (Universitat de Barcelona), conversen sobre qüestions tant importants com crear espais comuns per a la discussió de temes fonamentals sobre l'educació lingüística i literària, la creació de ponts entre aquestes dues esferes, i sobre com enfortir la relació entre la universitat i l'escola. En la transcripció de la conversa s'han respectat les tries lingüístiques fetes pels participants durant el debat, que van combinar català i castellà.

Conversa

Ana María Margallo: En primer lloc voldria que compartissiu amb l'audiència què us va portar a apropar-vos a la universitat i als grups de recerca de referència.

Rosalía Delgado: A mí lo que me llevó a acercarme a la Universidad después de haber pasado por ella como alumna fue sobre todo la inquietud por lo que pasaba en el aula. La inquietud. Empiezas a trabajar en clase, suponiendo que ya está todo hecho, y justamente es cuando empieza todo. Entrás en el aula y, de repente, empiezan a surgir preguntas de todo tipo y tienes que buscar respuestas. Al principio seguí intuiciones hacia aquí y hacia allí, hasta que una amiga me dijo que había un grupo de profesores de la universidad que se organizaban para reunirse una vez al mes los viernes por

“Empiezas a trabajar en clase, suponiendo que ya está todo hecho, y justamente es cuando empieza todo. Entrás en el aula y, de repente, empiezan a surgir preguntas de todo tipo y tienes que buscar respuestas.”

(Rosalía Delgado)

la tarde. Yo asistí por confianza en esta amiga, pero llevando conmigo todos los prejuicios que los profesores de secundaria teníamos en aquel momento sobre la formación didáctica que podía proponer la universidad: “a ver, nos van a hablar de lo humano y lo divino, y yo voy a seguir con mi día a día”. Desde entonces ya han pasado más de 15 años, y ahí sigo.

Xavier Planàs: Yo soy un simple maestro de educación infantil que tiene la suerte de estar en la escuela La Sínia de Vic, una escuela de gran diversidad que acoge mayoritariamente a alumnado de origen extranjero. Este contexto es un reto porque hace que te des cuenta de que la educación se tiene que adaptar a la realidad en la que trabajas. Trabajar en un contexto como el de La Sínia te lleva a entender que tienes que adaptar tu modelo pedagógico al contexto en que estás. Y en ese momento surgen las dudas. Son dudas de todo tipo porque no sabes qué hacer con el currículo, ni cómo llevarlo a cabo. La realidad no te permite llevar a término todo lo que has aprendido, y necesitas nuevos referentes. El acercamiento a la universidad me abrió una nueva perspectiva sobre la alfabetización y el aprendizaje de lenguas, pero, sobre todo, comprendí el valor de la lengua que traen los niños; su lengua inicial. El hecho que haya gente que desde la universidad te ayuda a construir un nuevo modelo pedagógico que dé respuesta a tu contexto te da alas.

Rosa Gil: Yo llegué a la Universidad un poco por sorpresa. Fue un regalo inesperado que dio como resultado quince años que he vivido con extrema pasión. Me acerqué a un programa de doctorado que hacían en la Universidad de Barcelona cuando ya trabajaba, de maestra, tras estudiar psicología y pedagogía terapéutica. Éramos quince estudiantes en ese doctorado; muchos de ellos eran extranjeros, y para mí fue una revelación ver cómo dialogaban, cómo se atrevían a plantear las cuestiones. Yo no había aprendido a debatir en mi carrera universitaria: allí todo el mundo callaba, solo el profesor hablaba y no te atrevías a decir lo que pensabas. Este doctorado fue para mí una escuela extraordinaria. Después de la tesis, necesitaban a alguien en la Universidad Autònoma de Barcelona para dar clases. Esos 15 años en la Autònoma con mis compañeros de departamento, participando como oyente y pensante en las investigaciones que se llevaban a cabo fueron un periodo de gran aprendizaje.

Juli Palou: Ara us plantejarem tres preguntes. Podeu respondre en l'ordre que vulgueu.

1. El fet de participar amb grups de recerca ha canviat la vostra mirada? I si l'ha canviat, en quin sentit?
2. Com veieu els vasos comunicants entre la universitat i els centres educatius: existeixen aquests vasos comunicants? Són habituals? Quan arribeu al centre, com us sentiú vosaltres?
3. Com es pot enfortir aquesta connexió universitat-centres educatius – escoles?

Rosalía Delgado: Empezando por la primera pregunta, tengo que reconocer que una de las cosas que a mí más me ha reforzado el vínculo con la universidad, fue la proximidad,

la disponibilidad, la generosidad que yo no había conocido cuando era alumna. De repente me encontraba con que lo que a mí me sonaba como algo lejano estaba ahí, a mi disposición: expertos mostrándome cosas, teniendo en cuenta lo que yo estaba diciendo, porque una se siente poca cosa, en el fondo. Y ves que alguien que es un referente, te está escuchando, te toma en serio y además te aporta lo que a ti te preocupa, y le interesa lo mismo que a ti. Era como que todas las intuiciones que había estado explorando a ciegas, de repente tenían una fundamentación; podía fundamentar las propuestas que llevaba al aula, y tenía claves a la hora de analizar lo que sucedía allí. Mi experiencia es la de pasar de ver el aula como un “reto”, en lugar de como un “problema”; y eso es siempre muy estimulante. Constantemente te estás renovando, enriqueciendo, y es como que no hay final.

Sobre si los vínculos son suficientes, yo creo que no. Yo creo que son muy débiles. Pero también creo que la oportunidad que yo he tenido no le llega a mucha gente. Tampoco el sistema lo favorece, porque muchos congresos, muchos encuentros son en horario en que los profesores tenemos clase. Muchas publicaciones quedan en un circuito muy reducido y no llegan a los centros. Aunque sí que hay algunos puentes: el ICE es un puente muy importante entre la universidad y los centros educativos, así como los centros de recursos y el Máster de secundaria. Figuras como por ejemplo los tutores de prácticas del máster o la figura del profesor vinculado que, gracias a un convenio entre el Departament d'Educació y la universidad, permite a un profesor de secundaria hacer una parte de su horario lectivo impartiendo algunas horas de clase en la facultad. Esto enriquece a todo el mundo, pero esas figuras o bien no tienen reconocimiento, o no están consolidadas. El año que viene, por ejemplo, quizá se suspenda el convenio de profesorado vinculado en cuyo caso esta figura desaparecería. Seguramente, los profesores universitarios que nos acompañaban en seminario en el que yo empecé, probablemente tenían un reconocimiento ínfimo en su currículum universitario. Su dedicación era totalmente generosa. Creo sinceramente que el sistema debería cuidar más la vinculación universidad-centros educativos. Por último, sería muy positivo generar más actividades de formación que tengan un enfoque de acompañamiento al profesorado desde la universidad. Una formación de este tipo contribuiría a acercar al profesorado a la investigación. Es más, pienso que ésta es una vía de doble dirección porque ¿qué sentido tiene lo que hace la universidad, si todo queda en su torre de marfil, completamente alejada de las necesidades de la sociedad, de las necesidades reales del profesorado? No tiene ningún sentido, es como un trabajo estéril. Y, por otro lado, para el profesor que se está dando cabezazos con las mismas cuestiones cada día sin saber por dónde tirar, es muy útil tener algo que arroje luz con cierto rigor y con cierta fundamentación.

Xavier Planàs: Amb la Rosalía ens entendríem molt bé, perquè compartim moltes idees, tot i ser jo d'infantil i ella de secundària. Una de les primeres coses que em va passar quan vaig entrar a participar de la universitat, va ser que vaig començar a trencar tòpics. Em vaig trobar davant persones interessades en les mateixes coses que jo, que et necessiten,

i a les quals tu necessites. Aquesta necessitat mútua t'ajuda molt a canviar aquest concepte de l'acadèmic com una persona inabastable. I potser això és una de les coses que necessitem més. Trobar aquesta universitat que estigui a l'abast de les escoles. Al correu d'un equip directiu d'una escola de Catalunya arriben moltes propostes de participació de la universitat cap a l'escola per obtenir dades, per acollir estudiants, per moltes coses. Fins al punt que tu has de començar a descartar. Els centres escolars en aquest moment estan saturats de peticions d'universitats. Si has de començar a descartar, descartaràs les que realment no t'aporten, i les que aporten són les que hi optes. Per tant, sí que el pont hauria d'estar construït amb aquesta mirada de ser útil pels centres. I això vol dir abocar segurament per més investigació-acció; per abocar cap a més investigació que realment tingui un impacte sobre les necessitats reals dels centres.

L'altre mite que se'm va trencar és “el saber”. Anava a la universitat a buscar una resposta i vaig sortir d'allà amb més preguntes, i cada cop que aprofundeixo més, cada cop dubto més. I això és una virtut. Estic completament d'acord amb la Rosalía en el fet de tornar a la universitat perquè els canvis que s'estan produint t'aboquen a aquesta necessitat de relacionar-te amb la universitat per entendre el que passa en les nostres aules. Per comprendre el que passa a l'aula és necessària aquesta relació i establir aquests ponts de diàleg. A les escoles tenim un problema perquè molts cops el que es fa als ICEs és una mica invisible de cara als centres. Els coneixes si entres en relació o si ets una escola amb unes característiques singulars que les universitats van una mica com boges per buscar-te a tu, per ser objecte d'estudi. Perquè segurament una escola rural d'un poble del Solsonès no tindrà accés a aquests grups de treball. Penso que Barcelona és molt gran, però és molt petita en comparació a Catalunya i hauríem de tenir en compte tota la realitat de centres que tenim. Les universitats estan treballant amb realitats que no representen el global de l'educació. Per tant, establir aquests ponts també ajudaria a tenir una perspectiva més diversa dels centres escolars. En aquest sentit, jo crec que ens queda molta feina i ens necessitem mútuament. Hem d'aportar-nos molta informació. I sí que és veritat que aquest perfil

“L'altre mite que se'm va trencar és “el saber”. Anava a la universitat a buscar una resposta i vaig sortir d'allà amb més preguntes, i cada cop que aprofundeixo més, cada cop dubto més.”

(Xavier Planàs)

que tenim els tres d'estar entre aquestes dues branques, ens ajuda a entendre el que passa en l'àmbit escolar, però també entendre la lectura acadèmica de la realitat. En resum, és un luxe haver passat uns quants anys en centres per després poder gaudir de l'àmbit acadèmic.

Rosa Gil: Jo també penso que aquestes relacions entre la universitat i els centres educatius, entre la recerca i l'aula són necessàries. Per què la universitat no podria proposar-se també a col·laborar o ajudar en la problemàtica que plantegen els docents, en la dificultat de fer possible alguns objectius com l'eradicació de l'analfabetisme funcional, per exemple? Per què costa tant que algunes descobertes, que ens van entusiasmar quan les vam llegir en publicacions acadèmiques, es puguin entendre's en els centres educatius? Per què els docents no veuen la mà col·laboradora dels investigadors en les tasques que tant els preocupen? L'atenció a la diversitat per exemple per estirar d'algun fil, d'algun tema. Com és possible que no puguem trobar formes articulades d'anar guanyant terreny? És clar que hi ha punts en què s'avança o centres que tenen la sensació que estan avançant. Però tornant a allò que ha dit en Xavier, per donar resposta a les necessitats que provenen d'un territori tan desigual i de situacions tan diverses ens manquen ponts entre la universitat i el món escolar. Alhora, la sobre-abundància de tot el que tenim a l'abast també és causa de preocupació entre els docents. Reben tanta informació que prové de fonts tan diverses, que viuen una mica submergits en un món que troben caòtic. Allà on jo m'hi he sentit sempre més còmoda ha estat intentant ajudar el docent a moure's amb una mica més de perícia dintre del magma d'informacions que li arriben de tot arreu. Perquè per al docent tot té el mateix pes, independentment de la font: el que li arriba de la universitat, o d'una editorial, o del Centre de Recursos, o qualsevol altra font, tot són inputs que arriben a l'escola, i l'escola ha d'anar construint criteri per decidir on és que trobarà la mà que l'ajudarà. Quan la universitat va a l'escola, l'escola es veu validada, valorada, prestigiada, i l'activitat docent passa a un altre pla. D'altra banda, necessitem que els docents s'apropin a la universitat perquè només amb la seva col·laboració es poden obtenir les dades que la recerca necessita. Per tant, cal trobar formes col·laboratives que ens facin sentir a tots –docents i investigadors - igual de dignes i igual de necessaris.

“Cal trobar formes col·laboratives que ens facin sentir a tots –docents i investigadors - igual de dignes i igual de necessaris.”

(Rosa Gil)

Rosalía Delgado: Yo querría completar lo que ha dicho Rosa. Creo que ella ha hablado sobre todo desde la perspectiva de la universidad. Ahora bien, yo como profesora del aula de secundaria entiendo que la docencia en el aula es inseparable de la investigación, que investigar es parte del trabajo del docente de aula. Porque si no, lo que haces es simplemente reproducir planteamientos: reproducir una dinámica, reproducir unos contenidos. Si no hay una investigación sobre lo que estás haciendo, no hay ningún tipo de avance. El resultado es quedarse estancado haciendo siempre lo mismo. Por este motivo es importante que desde el sistema se favorezca que los profesores podamos reflexionar sobre lo que hacemos. No solamente nos ha de venir de fuera la reflexión. Para mí reflexionar tiene que estar acompañado del intercambio con los expertos, de la lectura de bibliografía especializada. Todo ello requiere tiempo. La realidad es que tenemos unas aulas también sobrecargadas y horarios saturados que no incluyen espacios para reflexionar sobre nuestra práctica docente. Entiendo que dicha reflexión es parte consustancial de nuestro trabajo, y como tal debería ser reconocido oficialmente.

Xavier Planàs: M'agradaria afegir que la realitat escolar es mou molt de pressa. Es mou tan de pressa que els mestres no tenen eines per entendre el que passa, perquè és la velocitat, la velocitat absoluta. En canvi, el món acadèmic es mou més a poc a poc. Necessitem accelerar una mica també el món acadèmic per donar pausa també al món escolar. Potser és aquesta reflexió del fet que hem de trobar temps per poder fer aquest espai mixt. En aquest moment, els docents tenen a l'abast una enorme quantitat d'informació i de possibilitats de formar-se. Ara bé, no tota la formació és igualment vàlida. Aquí tenim un problema, perquè la universitat està perdent pes com a agent decantador de coneixement i saber. Hi ha acadèmies privades, i fins i tot sindicats que estan oferint tota mena de cursos. I sovint els formadors d'aquests cursos no s'escullen per la seva qualitat sinó per altres tipus de raons. És important aconseguir que la universitat vetlli per la gestió del coneixement i la transmissió del saber.

Rosa Gil: També fins i tot aquesta actitud investigadora de la qual parlava la Rosalía, això és professió, és ofici, això es pot aprendre, però no tots els docents ho veuen d'aquesta manera. Segurament una part del problema és que la formació docent que van rebre ni fomentava l'esperit inquisitiu, ni els dotava d'eines per plantejar-se preguntes a partir de la pràctica. Com a conseqüència, no se senten qualificats per fer-ho. La figura del professor-investigador seria factible si els docents que tenen inquietuds o que tenen ganes de comprendre millor allò que passa a l'aula poguessin compartir part de la seva jornada laboral entre el seu centre i la universitat, i absorbir aquesta actitud investigadora, atenta cap al que diuen els seus alumnes. A vegades es dona per fet que aquesta mirada és a l'abast de tothom, i a mi em sembla que això vol mestratge.

Xavier Planàs: El sistema educatiu hauria de contemplar més la presència de la universitat i fomentar el contacte entre investigadors i professorat. El sistema públic té centres de recerca i innovació propis, però també haurien de veure en quin grau la participació dels universitaris realment té influència

“Investigar es parte del trabajo del docente de aula. Porque si no, lo que haces es simplemente reproducir planteamientos: reproducir una dinámica, reproducir unos contenidos. Si no hay una investigación sobre lo que estás haciendo, no hay ningún tipo de avance.”

(Rosalia Delgado)

en la gestió i organització del sistema. Les escoles es regeixen per una conjunt de documents, decrets i orientacions, que sovint no estan avalats per les recomanacions que emanen de la recerca. En l'àmbit de llengua hi hauria moltes coses a tenir en compte a nivell curricular, de perspectiva, de visió. Una cosa que potser tant docents com universitat hem de buscar és aquesta complicitat del sistema educatiu i sistema polític. Aquí som mestres, som docents, som gent de la universitat, però no hi ha cap política que ens escolti.

Rosa Gil: Ni fins i tot en l'àmbit del saber, les postures tampoc no són unànimes. En qualsevol àmbit de coneixement, les mirades sobre aquell coneixement, o sobre com aquell desconeixement es desplega, o de la didàctica que se'n fa, no hi ha una visió única i sovint el diàleg entre perspectives teòriques diferents és difícil. És a dir, un repte afegit per a la universitat és bastir ponts entre les diferents maneres o les perspectives diverses sobre un mateix camp de coneixement.

Corol.lari

Els participants conclouen que és necessària una col·laboració escola-universitat que vagi més enllà de situacions concretes i aïllades. Cal una proposta de col·laboració que es construeixi a través del diàleg per donar respostes a les necessitats que la societat canviant planteja en el dia a dia de l'escola.

El binomi recerca i pràctica a l'aula és desitjat i possible. La col·laboració entre investigadors i docents pot conjuminar dues experteses que es complementen i retroalimenten. Algunes figures professionals, com ara els docents que s'apropen a la recerca i col·laboren, poden ser aquells anells que enfortiran la connexió entre la universitat i els centre educatius. ■